

Nézőpontok

„Szükség van az egyenlőtlenség vállalására”

– Beszélgetés *Lust Iván* pszichiáterrel –

Ez az interjú része annak a sorozatnak, melyben nem pedagógusokkal, hanem más szakmabeliekkel beszélgetünk olyan kérdésekről, amelyek érintkeznek a pedagógiával és annak problémáival. Mai témánk a hatalom, a tekintély és a tanár-diák közti távolságtartás.

– *Nyári biciklitúrán beszélgettem egy volt diákkal. „Milyen szerencse – mondta –, hogy éppen most megyek el az iskolából, és most került sor erre a biciklitúrára is, mert így nem olyan nagy baj, hogy közelebb kerültünk egymáshoz, tegeződünk, jól elbeszélgetünk.” Ha tovább tanítanám, akkor ez biztosan gondot okozna neki, és a tanulás sem lehetne olyan hatékony. Nagyon meglepődtem és azóta is töprengök ezen a kérdésen: a hatékony munkának valóban feltétele-e a tanár-diák közti „három lépés távolság”? Hogyan függ ez össze a tanári tekintéllyel?*

– Két szálon tudnék elindulni. Az egyik közelebről a tekintélyi viszony, amely sok professzionális szerep velejárója. Jellemzője, hogy az ember függ valakitől. Sok esetben ez a függés életkori különbséget, hatalmi különbséget, tudásbeli különbséget, az orvos-beteg-pszichológus viszonyban egészségi állapotbeli különbséget, érettségében lévő különbséget jelent, tehát valódi különbségre vezethető vissza. Ez az egyik vonal, amely konkrétan a pedagógiához is elvezethet. A másik ennek a kérdésnek általánosabb vonatkozása: mit jelent napjainkban a kultúra területén a tekintély, illetve annak eróziója, milyen folyamatokkal függ össze, és ezt mi módon lehet megérteni. Javasolnám, azt vizsgáljuk meg konkrétan, miként jelenik meg a tekintély a professzionális szerepek viszonyában. Felmerül, hogyan lehet hatékonyabban dolgozni akkor, ha az ember tart bizonyos kereteket, határokat, vagy – adott esetben – éppen a személyes közelség ad nagyobb mozgásteret.

A legtöbb tapasztalatom e viszony egy speciális formájáról: az orvos és a páciens kapcsolatáról van. Ennek legsajátosabb formája a pszichés beteg és az őt kezelő szakember viszonya, amelyben véresen komolyra tud válni, hogy hogyan kezelik ezt a kérdést. Elmeget az ember a barátjához a fogait megcsináltatni, de nem mehet el a jó barátjához a lélektani problémáját szakszerűen kezelteni. Elmeget megbeszélni a gondjait, ami nagyon sokat segíthet, és akár elég is lehet, de nem kezelheti professzionálisan őt. Ez talán a tanár-diák viszonyban nincs így, ott nem igényeltetik ekkora távolságtartás, illetve a szerepeknek a tisztán tartása, mint az én szakmámban. Meg kell mondanom, hogy ezen nagyon sok vita van – főleg, ha fiatalabb kollégák kerülnek ebbe a társaságba –, hogy mit engedhetünk meg magunknak, és mit nem. A huszonevesen diplomás fiatal orvos gyakran kerül olyan helyzetbe – én is voltam így –, hogy olyan pácienseket kap, akik vele egykorúak, azonos kultúrkörből, hasonló érdeklődéssel. Ilyenkor megfordul a fejében, hogy tulajdonképpen a barátom is lehetne... Nagyon nehézé teszi a

distinkciót, hogyan viszonyuljak, hogyan tartsam meg a szerepemet. Ennek fordítottja történt meg velem kezdő orvos koromban: bekerült abba a kórterembe, ahol én szolgálatot teljesítettem, egy gimnáziumi osztálytársam édesanyja, akit nagyon szerettem gyerekkorom óta. Amikor meglátott, az egész kórterem hallatára összecsapta a kezét: Jaj, Ivánkám, de örülök, hogy itt vagy! Égtem, mint a rongy, akkor voltam ott fél éve, elég gondot jelentett, hogy egyáltalán valamilyen tekintélyt ki tudjak magamnak alakítani. Fodor Gábor miniszterrel történt meg a legutóbb, hogy az országos tanévnyitóra fölvezették azokat az öreg pedagógusokat, akik első elemiben tanították őt, országos téma lett a „Drága Gáborkánk!”. Az ilyen helyzetek próbára teszik az embert, hogyan tudja az elért pozícióját, tekintélyét megtartani, másrészt, hogy miként tudja felhasználni egy olyan helyzetben, amikor nagyon csábító, hogy aszimmetrikus legyen a kapcsolata a másik féllel, aki sem iskolázottságban, sem képességekben, sem egyéb paraméterekben nem nagyon különbözik tőle. Annyiban különbözik, hogy a sors úgy hozott össze vele, hogy ő páciens és én vagyok a túloldalon. A szakmának sajátos dilemmája ez.

Akik pszichológiai módszerekkel próbálnak más emberek problémáin segíteni, azoknak bizonyos keretfeltételeket és határokat gondosan ápolniuk kell. Ha bármilyen megfontolásból, akár lazaságból, akár rokonszenvi alapon, akár félnépszerűségi, ha az orvos nem meri vállalni a tekintélyt, meg az ezzel járó távolságtartást – a kezelés megszakad. Az esetmegbeszéléseken ilyenkor mindig azt látjuk, hogy valami miatt az egyik félnek, általában a tekintélyszerepben levő félnek nehézséget okozott a kellő távolságtartás. Gyakran azért, mert a másik fél, mondjuk a páciens, hevesen ostromolta az orvost, hogy kerüljünk közelebb, legyünk barátok! Ez ugye azt jelenti, hogy szimmetrikus a viszony, tehát nemcsak a páciens panaszkodik nekem, hanem egy ponton én is neki. Egy kívülálló számára ez esetleg nem is olyan visszás: miért ne, emberek vagyunk, talán jobban megnyílik a másik, hogyha azt látja, hogy a viszony kölcsönös. Igen ám, de a megállapodás úgy szól, hogy ő azért jött, hogy én őt meghallgassam, megértem, támogatassam a törekvéseiben. Fordítva ez nem áll! A felelősségvállalás és a feladatok nem kölcsönösek. Ez nagyon kényes téma, legalább száz éve vitatkozik a szakma, hogy ezt miként kell jól kezelni.

Miután a pszichológiai kezelés akár hónapokig, esetleg egy-két évig is eltart, nagyon erős érzelmi, indulati vonzalmak, haragok, irigységek, félelmek, különböző fantáziák is kialakulhatnak. Ez kölcsönösen így van, tehát hogyha ezekkel akarunk foglalkozni, akkor tiszta terepet kell fenntartani. Ha nem keverednek össze a dolgok, a beteg nem érezheti, hogy *tartozik* nekem azzal, hogy ő javul, hiszen, ha én beleadom testemet-lelkemet, fázdozom érte, éjjel azon töprengek, hogyan segíthetnék, akkor kutya kötelessége valamit megtenni nekem. Van ilyen javulás is. Ha az ember ügyes, akkor ebben fázisban elbűcsúzük a páciensről, mert ez a javulás nem lesz tartós, mert nem járt változással. Ha valaki megteszi azt nekem, hogy ő javul *azért*, mert én szimpatikus vagyok neki, akkor ő lesz a „jó páciens”, az „intelligens páciens”, és most nagyon közel járunk a „jó tanulóhoz”. Ez hosszú távon nem kifizetődő üzlet. Valódi szimpátiák is kialakulhatnak, amikben semmi hamisság nincsen, de nem segíti hozzá a másikat ahhoz, hogy tényleg meg tudjon változni. Másrészt, ami a pszichológiában fontos (a pedagógiában már talán nem annyira, majd elmondom, miért nem), hogy az ilyen kölcsönös szimpátián alapuló kapcsolat lehetetlenné teszi, hogy a másik fél negatív érzéseivel lehessen foglalkozni. Az ellenszenvével, a félelmével, a haragjával, a kétségeivel. Ha az ember éretlenebb társadalmilag vagy kulturálisan alacsonyabb helyzetet foglal el,

vagy kevesebbet tud, nem olyan egészséges, nem olyan integrált, mint a másik, akkor vonzódat a másikhoz, idealizálhatja, hogy ő is szeretne olyan lenni, ugyanakkor mély irigységet is érezhet. Különösen akkor, hogyha az élettapasztalata azt tanítja, hogy ő soha nem is tud a másik szintjére jutni. Sokszor van ilyen. Hosszú évek óta beteg emberek, akik valahogy beleszagadnak a betegségbe, tisztában vannak azzal, hogy őbelőlük soha nem lesz olyan integrált személyiség, mint a szemközt ülő szakember. Ez irigységgel, haraggal járhat, amit esetleg nem is szabad tudomásul venni. Kicsit hasonló ez ahhoz a kérdéshez, hogy az ember haragudhat-e a szüleiére, vagy igazán bánthatja-e, elítélheti-e a szüleit. Ma már ez sokkal nyitottabb kérdés, sokkal könnyebb kifejezni. 50-100 évvel ezelőtt ez szinte tabu téma volt, egy édesanya nem lehet rossz, egy édesanya az csak szeretheti a gyereket, és öröm csillan a szemében, hogyha ránéz... Ha ez nem így van, és a gyerek ezt észreveszi, akkor ebből keserves harcok indulhatnak a családban, amit nagyon nehéz lesz megoldani. Ugyanez vonatkozik az erős érzelmi kapcsolatra: nem lehet haragudni arra, aki segíteni akar rajtam. Valójában mélyen lehet haragudni rá, mert ez az ember, aki rajtam átlátott, ismeri a gyengéimet, ki vagyok neki szolgáltatva, tulajdonképpen az ő kénye-kedve szerint alakul az én sorsom.

Nagyon fontosnak tartom, hogy a másik ember érzelmeit, fantáziáit meg tudjuk fogalmazni, meg tudjuk érteni. Itt van a beépített akadály. A mi kapcsolatunk jellege olyan, hogyha nem enged teret ezeknek a megnyilvánulásoknak, akkor egy csomó dologgal nem fogunk találkozni, ami nagyon fontos lehet a gyógyítás szempontjából. De van egy szűrő, ami miatt nem lehet a másik embert a maga teljes valóságában megismerni, hiszen kapcsolatunk ezt nem teszi lehetővé. Ezért nem lehet rokont kezelni pszichológiailag, ezért nem lehet barátot kezelni vagy olyan embert, akihez más területen érzelmi közöm van.

Viszont a pácienssel akkor is fönnt kell tartanom a kapcsolatot, hogyha éppen negatív szakaszban vagyunk. Ha megharagszunk egymásra, ha utálatosnak tartom a pácienszt vagy ő engem, ha bizalmatlanság van, ha félelem, akkor is a rendelkezésére állok. Ez már nagyon eltér a valódi élet más helyzetétől. A reális életben ha nekem valakitől elmegy a kedvem, akkor kerülni fogom a találkozásokat, esetleg egy barátság megszakad, vagy egy felszínesebb kapcsolat megszűnik. Nyilván egy sor probléma volt, amit nem tudtunk megbeszélni, nem baj, hiszen vannak más emberek is a világon. De akkor mi a helyzet, ha össze vagyunk kötve valamilyen oknál fogva, akár házassági kötelékkel, akár függelmi viszonyal, akár professzionális kapcsolattal? Például tanár és tanítványa egy tanévre, sokszor négy évre vagy akár nyolc évre is az általános iskolában össze van kötve.

– *Milyen hasonlóság és milyen különbség lehet a pszichiáter és a tanár szerepe között?*

– A hasonlóság egyrészt éppen abban van, hogy tartós, rendszeres, szabályozott feltételek között zajló kapcsolatról van szó. Ott vannak a tanterv előírásai, a rendszeres találkozások, ami például egy heti többórás tantárgy esetén négy év alatt egész magas óraszámot tesz ki, ami már gyógyító kapcsolatban is jelentős. Ez arra is alkalmas ad, hogy a tanár-diák kapcsolat elmélyüljön, akár pozitív, akár negatív irányban. A különbség az, hogy a tanárnak nem dolga – legalábbis egy bizonyos felfogásban nem –, hogy a tanulói személyiség problémáival foglalkozzon – csak akkor, ha rákényszerül.

– *Ezzel nem értek egyet, úgy vélem, ez a tanár egyik alapvető feladata!*

– Lehet, hogy ezt a pedagógiai tervben leírják. Ám az iskolában kollektív munka folyik. Elvileg a diák fejlesztésre és képzésre iratkozik be az iskolába, és nem arra, hogy az ő hibáit korrigálják, és személyiségének problémáit kezeljék, hiszen az egy más szakma feladata.

– *Véleményem szerint a személyiség fejlesztésnek sajátos terepe lehet az iskola. A tantárgyak, diszciplínák eszközök, lehetőséget adnak arra, hogy a világról és ezeken keresztül önmagunkról megtanuljunk értelmesen gondolkodni, beszélni.*

– Jó lenne, ha ezt más is így gondolná. Ez az, amit az oktatás és a nevelés kettőségében szoktak régebben megfogalmazni.

– *Ott látok nagy különbséget, hogy a tanítás osztályban történik, ahol a gyerek része egy közösségnek. Tehát a tanárnak egyszerre kell tudnia a közösséghez szólni és a gyerekekhez egyénenként is.*

– A terápiákban is nagy szerepük van a csoportoknak, sőt a közösségnek is. A modern pszichiátriai intézményekben az egész közösségnek kellene gyógyító közösségként működni. Különbözik egyetérték, bár azt gondolom, hogy elég sokat kell bajlódni a nagy létszámból adódó nehézségekkel meg a tananyaggal. Én attól tartok, hogy módszertani segítség sincsen, hogy hogyan lehet jól személyiséget fejleszteni pedagógiai eszközökkel. Volt alkalmam olyan pedagógusok képzésében részt venni, akik maguk is pedagógusokat képeztek főiskolán. Mindig kiderült, hogy e kérdéskörben a tanárnak egyetlen eszköze van: az intuíció.

– *De mindez nem azt jelenti, hogy nem kell ezzel a problémával megküzdeni, és hogyha sikerül, akkor úgymond jó tanár lesz az illető, vagy legalábbis így könyvelik el a diákok, esetleg a kollégák is. Ha nem sikerül, akkor meg azt mondják, hogy nem jó tanár.*

– Az iskolában az érzelmi elmélyülések ellen ható fékezőerő lehet, hogy nagyon erősen megkötött szerepek és feladatok vannak. A tananyag nagyon jóindulatú harmadik dolog, ami a két személy közé vagy az osztályközösség és a tanár közé beékelődik. Azon nagyon sok mindent le lehet vezetni. Az valamiképpen egy kicsit semlegessé is teszi a kapcsolatot, hiszen van egy tárgyyszerű dolog. Lehet apellálni arra, hogy a diáknak is – akármennyire forró fejű esetleg – van egy érettebb, ép énje, akivel felnőtt módon egyezséget lehet kötni. Ha ezt meg ezt csinálod, akkor erre és erre fogunk jutni. Ezt a legelvadultabb diák is fel tudja fogni, legfeljebb azt mondja, hogy ez őt nem érdekli. Ami aztán további gondot okoz, hiszen végül is az nem megoldás, ha lemorzsolódik, mert akkor a pedagógus azt kudarcnak érzi, mint én, amikor elmarad a páciensem a megoldatlan problémákkal. Tehát nem a diák személyes, belső dolgaival kell foglalkoznia, hanem azzal, hogyan tud működni a diák, hogy tud tanulni, hogy tudja megszervezni magában a hallott tananyagot, hogyan rögzíti. Van egy csomó olyan kérdés, amelyben szövetséget lehet kötni arra, hogy az iskolai követelményekhez milyen módon lehet alkalmazkodni.

- *Tehát a tanár is és a diák is a tantárgyhoz menekül a személyes kérdések elől?*

- Sok probléma tényleg nem úgy fejeződik ki, hogy a tanárnak valamiféle belső vallomásokot kellene meghallgatnia, hanem a feladatokon, a tantárgyon keresztül. A tanár iránti rokonszenv is úgy mutatkozik meg, hogy „azt a tárgyat könnyebb tanulni”. Én majdnem kórboncnok lettem az egyetemi éveim alatt, mert a kórbonctani gyakorlatvezető volt az első európai figura, akivel találkoztam az egyetemen, aki kedvet tudott csinálni ahhoz, amit tanított. Hál’ Istennek nem lettem az, de valahogy ez így működik, az ember talál valakit, aki szimpatikus, aki hiteles, akinek ötletei vannak, aki kitágítja a horizontját, és akkor kedvet kap a tantárgyhoz – nem öhozzá. Sok ilyen történetet hall az ember pedagógiai esetmegbeszélő csoportban is.

Vannak olyan diákok is, akik nem másznak le egy-egy tanár nyakáról. Itt kezdődik egy problémakör, amelynek megoldására szerintem megint nincs igazán módszertan, mert ez már a személyes kapcsolatok professzionális kezeléséről szól, amit nem tanítanak még az orvosi egyetemen sem. Az ember ott is csak ellesi a klinikákon, amikor tanul, hogy hogyan bánnak a betegekkel – elég rosszul bánnak, ezt meg kell mondani, úgyhogy nem igazán lehet jól ellenlí. Tehát én nem hiszem, hogy van külön módszertan arra, hogyan kell a személyes kapcsolatokban elboldogulni. Ezt akkor lehet látni, ha valaki kiábrándul a tanárából, elkezd rontani és nem tanul, hazamegy és bevágja a sarokba azt a könyvet, úgy, hogy egy lapja se maradjon meg.

Innen sokfelé lehet ágazni, mert ez nemcsak a tanárról szól, hanem ebben nagyon sok esetben az egész felnőtt világgal kapcsolatos összes probléma megjelenik. Akinek rendszeresen kell találkoznia a gyerekekkel, ebből kap valamennyit. Edző, szülő, tanár, rendőr. A koncerteken a rendfenntartó közegről nem mindennapi dolgokat mondanak a gyerekek: azok bunkók, azok állatok. Jól lehet érzékeltetni, milyen negatív indulatot visznek el a koncerteken zajló események. Egy általános iskolában ez egészen másképp zajlik, mint egy gimnáziumban, és megint más az egyetemen, bár az is infantilizáló hely – legalábbis az én emlékeimben. Tehát a tantárgy semleges közeg, ahol lehet együtt munkálkodni, és viszonylag félre lehet tenni egy csomó személyes dolgot. De vannak érzékenyebb pontok is, például ott vannak az osztályfőnöki órák, és egyáltalán minden, ami a nevelőmunká címszó alatt folyik. Nem tudom, mit értenek ma ezen. Régebben a szocialista embertípus kialakítása volt a cél, ma meg biztos valami más.

- *Az integrált személyiség kialakítása.*

- Így már jobban hangzik és valószínűbbnek tűnik, de kérdés, hogy ez hogyan valósul meg. Folyosói beszélgetéseken, osztályfőnöki órán, négy szemközti elbeszélgetésben vagy egy olyan csoport közegében, amelynek a légkörét ápolni lehet.

- *Talán ott van a kutya elásva, hogy a tantárgyakat semleges közegként tekintjük, ami a tanár és diák közé van ágyazva. Ez a pozitivistá felfogású tudományképből származik. Ami eleve úgy jött létre, hogy a tudós elkülönítette magát a vizsgálat tárgyától, létrehozta a tudományát, amelyet csak ugyanilyen módon lehet elsajátítani. De ha a tantárgy magát a tárgy jellegét elveszíti, ha úgy próbálunk közelíteni, hogy a tudomány a gondolkodó és érző ember egyfajta terméke, aminek persze megvannak a maga szabályai, akkor ez kapcsolatot teremthet a*

diák és a tanár között is. Ezen keresztül kezdenek áramlani nagyon szövevényes utakon – én legalábbis úgy látom – ugyanezek a személyes indulatok.

– Talán ez tantárgytól is függ, nekem az irodalomban ez könnyebben ment, az irodalmi művet könnyebben lehet magamra vonatkoztatni, mint egy matematikai feladványt. Ezt azért mondom, mert nekem sok nehézséget okozott a matematika, és nem jeleskedtem benne. Irodalomból sem jeleskedtem, de az nagyon közel állt hozzám, szívesen olvastam a kötelező olvasmányt és a nem kötelezőt is.

A gimnáziumi irodalomtanárom, aki az osztályfőnökünk volt, nem azt az irodalmat szerette, amit mi annak tartottunk. A XX. századi szépirodalmat és főleg a verseket valahogy leadta, mert le kellett adnia, és elmondta, ott van Apollinaire meg a többi zöltség, olvassátok el. Ellenben Petőfit meg más költőket, akik a 60–70-es években egy kamasznak nem voltak igazán vonzóak – hiszen akkor jöttek be a modernek, és mi az ő bővületükben éltünk –, valahogy nem bírta megszerettetni velünk. Egyszer beteg volt, és egy másik osztály tanára tartotta az órákat, és ez nagyon emlékezetes maradt. Babits-verset elemzett. Amit valaha is utáltam, az a verselemzés volt: *a költő ezzel a sorral azt akarta kifejezni, hogy...* Ez akkor még sokkal inkább így volt, mint ma. *„József Attila nagy magyar proletár költő...”* Nagy teljesítménynek érzem a magam részéről, hogy ennek ellenére József Attilát meg tudtam szeretni, és hordtam magamnál az összes verseit, és azt olvagattam szabadidőmben, de ez teljesen független volt az iskolától. Bejött ez a tanár, akit nagyon nem szeretünk. Rossz híre is volt, hogy szigorú, rosszul osztályoz. Bejött és olyan irodalomórát tartott Babitsból, hogy elkezdtem Babitsot olvasni utána, pedig nem szerettem, ma sem szeretem, de akkor valahogy felgyújtotta a képzeletünket. Akkor láttam meg, hogy borzasztó nagy különbség van abban, hogy lehet előadni valamit. Arra jöttem rá, hogy ez őt izgatja, hogy ő ebben fantáziát talál, hogy neki ez fontos. Ez már talán nem is Babitsról szólt, ez bárki lehetett volna. Valahogy fölcillantott valamit abban a költeményben, ami benne volt nyilván, és egy csomó másban is benne van, de valamiért nem jut el az emberhez. Úgyhogy én ezt borzasztó fontosnak érzem, és valószínűleg ez az, ami személyes, és csak ennek van morális felhangja. Például nehéz helyzetekben kitart az ember, de az is példamutatás, hogy nekem milyen viszonyom van ahhoz a tárgyhoz, amit előadok. Sokat oktattam az elmúlt 15 évben. Egyszer előírták, hogy tanítsak neurológiát ápolónőképzősöknek. Én nem érttem a neurológiához, nem is szerettem soha, az ápolónőképzősök nem nagyon tudták, hogy mi az. Nekem munkaköri köteletségem volt, amit a főorvosom rám rótt, akit nem nagyon kedveltem. Borzasztó volt, átéltem azt a szenvedést, hogy oda kiállok, eldarálom, és az egész olyan undokság volt, szégyelltem is magamat, de nem tudtam mit csinálni. Amikor olyan tárgyakat oktattam, ami a pszichoterápiával kapcsolatos, akkor teljes volt bennem a lelkesedés, szóval ott meg átéltem azt, hogy föl tudom magamat csillantani, hogy miért fontos ez nekem, és ettől lehet látni az arcokon, hogy fölfigyelnek, és van vonzása a dolognak. De ahhoz, hogy valakinek kedve legyen tanulni, és fölfedezze: miért érdekes valami, megtalálja a szépséget, ez a tanáron múlik. Én egyértelműen a gimnáziumi matematikatanárom rovására írom, hogy ilyen maradtam, ő ugyanis csak azt kívánta meg tőlünk, hogy föl tudom magamat csillantani, és maradjon csöndben. Lehetett enni, leckét írni, olvasni. Beszélni nem lehetett, mert azért egyest adott. Ha valaki nem vonzódik külön a matematikához, az nem fog ettől kedvet kapni. Én úgy érettségiztem le, hogy négyesem lett matekból, de mégsem értek hozzá. Ez igazi hiányosság, jó lett volna, ha mást nem, legalább a gondolko-

dásmódot megtanulni, valahogy fantáziát beindítani, mert biztos, hogy a matematikában is van fantázia, de ezt nekem nem sikerült felfedeznem.

Nagyon fontosnak tartom – és a tekintélyhez kellene visszatérni –, ha van tekintélye a pedagógus személyének, akkor van súlya a dolgoknak, és a sugárzása által a pedagógus behelyettesítődik egy idealizált szerepbe. „Valahogy ő az, akiből jön a tudás, és én vagyok az, aki befogadom.” Ez nem tarthat tovább 10-20 percnél vagy egy óránál. Ezt nem lehet folyamatosan átélni, mert az kevés lenne. Állandóan nem élhet az ember a fantáziájában, amiben egy folyton idealizált személyt hordoz, de kell tudni idealizálni a tanárt. Nagyon fontos, mint ahogy a szülőt is kell tudni idealizálni, és hogyha a szülők elrontanak valamit a nevelésben, akkor ez az egyik, hogy a hibáik meg a korlátaik miatt nem adnak elég alkalmat erre. És a gyerekek kritikus volta miatt is egyre nehezebb ennek megfelelni, de ez nagyon lényeges dolog, és összefügg a hatalommal meg a tekintéllyel is. Nem lehet egy hatalom nélküli, kiszolgáltatott helyzetben lévő és tehetetlen embert idealizálni. Nem válik vonzóvá arra, hogy én olyan akarok lenni, mint ő, ha csak nincs valami a morális teljesítményében... Jézus Krisztust lehet idealizálni, pedig kiszolgáltatott volt, de az egy olyan morális teljesítmény volt, olyan ígéret, ami túlmutat ezen a kérdésen. Általában mégiscsak kell az, hogy átéljem azt, hogy a másik fölöttem áll, vonzerőt gyakorol, hogy próbáljak utolérni valamit, próbáljak olyan lenni, próbáljak úgy működni, mint ő. Ez nem is mindig tudatosan történik. A bratyzás és a haverkodás borzasztóan destruktív tud lenni. És elvesz a lényeg. Nem lehet a haveromat idealizálni, legfeljebb azért, mert mondjuk nagyobb súlyt tud fölemelni vagy gyorsabban úszik, de azért ez nem az igazi. A tekintélynek a személyiséget fejlesztő és a személyiség integrálódását elősegítő idealizálásban van szerepe.

– Amikor idealizálok valakit, esetleg nem is olyan túl sok embert, csak néhányat, akkor ez nem szűkíti-e le a személyiséget, ahelyett, hogy kinyitná? Másrészt éppen az a kritikus időszak, amikor a tizenéves, mintha nem idealizálni óhajtaná a tanárait, hanem a tekintélyüket szétrombolni, az ellen küzdeni, és így megtalálni a saját énjét.

– Igen, van ilyen deheroizálási törekvés, sokszor szoktuk mondani, hogy a kamaszok rendkívül szigorúak és igazságtalanok a szülőkhöz képest. Ez abból is adódik, hogy kezd ráébredni egy tizenéves gyerek, hogy a szülei nem olyan tökéletesek, vannak más emberek, akik nagyobb teljesítményekre képesek, esetleg ügyesebben rendezik az életüket, nagyobb értékeket mutatnak föl, akár morális területen. A kamaszkori morális érzékenység félelmes tud lenni időnként, nagyon könyörtelen.

Van kulturális oldala is a kérdésnek. A fiatalok – azt mondják – nem idealizálnak, hanem inkább rombolnak. Ugyanakkor az is megfigyelhető – és ez az egész ifjúsági popkultúrára jellemző –, mondjuk a 60-as évektől –, hogy hihetetlenül silány ideálokkal tudnak a fiatalok jól megenni. Ezek a roksztárok, akiket ha közelről megnéz az ember, nem is nagyon szépek, nem is nagyon okosak, nem is nagyon tudnak igazán azon a hangszeren játszani (némelyik tényleg tud, de nem ezen múlik az idealizálás), mégis alkalmasak arra, hogy valami funkciót töltsenek be a gyerek fantáziájában. Fölrakja a pólójára, kirakja a falra, hordozza a bérletében a fényképeket, és ezek aztán cserélődnek egy bizonyos ritmusban. De ez azt jelenti, hogy szükség van erre, a tömegkultúra pedig jó pénzért ezt produkálja és szállítja silány változatban a televízió meg egyéb eszközein keresztül. Tehát

mintha lenne egy egyezség is, hogy legyen valaki, akihez hasonlítani lehet, legyen egy identifikációs mag, amit ilyen rém silány figurák tudnak néha betölteni. Én nem becsülöm le őket mint embereket, de nincsen olyan teljesítményük sem szellemileg, sem morálisan, sem egyéb téren, ami miatt olyan vonzóknak kell hogy legyenek. Ebben egyszerűen az a szellemi éhség fejeződik ki. Ez viszont óriási erő egy pedagógus számára: ha sikerül ezt az igényt valamilyen módon megtalálni és ennek megfelelni, akkor hihetetlenül hatékony tud lenni. Persze nehéz ezekkel a gyorsan változó rocksztárokkal versenyezni, mert ezek azért egy év alatt lefutnak általában, és cserélődnek a fényképek, de valahogy mégiscsak látszik, hogy az igény megvan, csak nem a tradicionális módon jelentkezik. Nem a szülőt idealizálják, sőt nagyon sok kamasz van, aki azt válaszolja a „mit szeretnél csinálni, ha befejezted a sulit?” kérdésre, hogy „azt nem tudom, de azt biztos nem, amit az anyuék”. Lehet ez jó is, azt azonban mégiscsak kifejezi, hogy nem tud értékeket olyan egyszerűen átvenni ez a nemzedék. Azt gondolom, hogy 50-100 évvel ezelőtt sokkal simábban ment – látszólag legalábbis. Áthozta az oktatás, volt valami becsülete ezeknek a közfunkcióknak, aki politikus lett vagy tanár. Volt egy olyan értékrend, ami aztán aláásódott, mert kiderült róla a századfordulón, hogy hamis, de addig mégis működött valahogy. Működött egy olyan szocializáció, amelyben az ember képes volt arra, hogy ami szerint a szülők és a szülőket felváltó tekintélyszemélyek működtek, azt képes legyen mintául venni, megpróbáljon ahhoz alkalmazkodni. *Kafkának* ez nem sikerült. Írásai mással sincsenek tele, mint apjával, aki számára egy szörnyű, hatalommal bíró figura volt. Aki mindent meg tudott oldani, minden nehézséget túlélt, és ezért lehetett szörnyeteg az ő perspektívájából nézve. Ez modern-jelenség volt, ezt nagyon sokan átéltek, csak nem szenvednek ennyire tőle. Szenvednek a szülők is, hogy nem őket választják mintául. Ami nem egészen igaz, mert majdnem minden esetben beigazolódik, hogy sok minden megmarad a szülői kínálatból, sokszor éppen az, amit egy darabig hevesen visszautasítottak, és egyszer csak 20-25 éves korban elkezd működni a fiatalokban. Ami-még szerencse, mert így mégiscsak van átadás, de az a privát véleményem – persze én inkább a negatívumokat látom a szakmám révén –, hogy nagyon akadozva működik.

– *Vajon a tanár Kafka apjának a helyére került, figyelembe véve azt, hogy az iskola nem népszerű hely? Ugyanaz a gond merül fel: hiába van ott a látszólag semleges tantárgy csillapító zónának, mégiscsak a tanár hatalma – és nem a tudásából, emberségéből fakadó tekintélye, hanem a katedrából adódó tekintélye – hat riasztóan?*

– Ritkán tapasztalom, hogy kimondottan félnének a gyerekek a tanároktól. A problémát én ott látom, hogy az egész hivatalos értékközvetítés súlya, tekintélye ingott meg. Erről sokféleképpen lehet vélekedni, csak azt nem lehet mondani, hogy ez az elmúlt negyven év bűne. Ez a tendencia minden más országban is ugyanígy érzékelhető. Nálunk speciálisan úgy, hogy ha az ember igazán jót akart, akkor nem hitt senkinek. Otthon kapott egy nevelést, az iskolában is mondtak valamit, és megtanulta, hogy amit gondol, azt nem mondja ki, vagy egyszerűbb inkább nem gondolni semmit bizonyos dolgokról. Nyugaton ez nem így alakult, de ott is megfigyelhető, hogy az iskola és a hivatalos tekintélyszerepek már nem tudják betölteni azt a szerepüket, hogy értékeket közvetítsenek, és segítsék a gyerekek beilleszkedését, szocializálódását. Lehet látni, ahogy a pedagógusok szinte mutatóvonalakkal próbálkoznak azért, hogy népszerűséget szerezzenek. Engedményeket tesznek, ami

szimpatikus bizonyos szempontból, például közbe lehet szólni az órán és kérdéseket lehet feltenni. Azokat a tanárokat, akiket nem nagyon látogatnak a hallgatók, a következő évben az egyetem esetleg nem alkalmazza. Nyilván ennek a rendszernek is megvannak a visszasságai. A népszerűség a fő kritérium, és ezt sokféle úton el lehet érni. De a tekintélyszerepek igazából sehol sem működnek úgy a civilizált világban, mint ahogy 50-100 évvel ezelőtt. A pedagógus számára ez abban jelentkezik, hogy ő az egyik szenvedő alany, de szerintem szülőként is azok vagyunk.

Az elmúlt négy évben kísérlet történt a hagyományelvű tisztelet és tekintélyelvűség visszaállítására. Nem gondolom, hogy vissza lehet forgatni a dolgokat, főleg nem főlülről lefelé elhatározva. Ennek ellenére erre mégis szükség van. Nyilván nem arra, hogy ne lehessen kérdéseket feltenni, ne lehessen megkérdőjelezni, hogy megalapozott-e a tekintély, megalapozott-e az a magabiztosság, ami egy pedagógusban megvan. De a szocializáció úgy működik, hogy az ember egy függő helyzetből indul, egy integrálatlan állapotból és egy autonóm helyzet felé és integrált állapot felé mozdul el. Ezt anélkül, hogy legyenek olyan viszonylag elég erős személyiségek körülötte, akik mintául szolgálnak, akik korlátokat tudnak szabni, akik vigyázni tudnak rá, akikkel meg lehet ütközni – ez is nagyon fontos: nem az a baj, ha ütköznek, hanem ha nem lehet kivéltetkezni –, akkor nagyon nehéz ezt az utat bejárni, és a gyerekek nem is járják be. A kórkép: integrálatlan, infantilis állapotban rögzült emberek rohangálnak rádiótelefonnal, kiváló autókkal, remek üzletemberként, de érzelmi dolgokban egy pillanat alatt összeomlanak, mert nincs szocializáció a hátuk mögött. Erre szokták mondani, hogy technikailag kifogástalanul működnek mint üzletemberek, mint politikusok, mint hadvezérek, de amúgy az emberi élet területén teljes csődjöt mondanak. Szükség van tekintélyre és az egyenlőtlenség vállalására. Ez nemcsak a pedagógus, és más hivatások, valamint a szülő esetén fontos, hanem általában a hatékonysághoz is hozzátartozik, feltétele annak.

– Nyilvánvalóan más a szerepe a tanárnak, más a szerepe a diáknak, más az utcaseprőnek, de ez miért jelent feltétlenül alá- és fölérendeltséget? Egy színdarabban minden szereplőnek megvan a maga szerepe, de attól még nem alá- és fölérendeltek, hanem mindegyik vállalja és játssza a magáét. A kérdés az, hogy nem abba az irányba haladnak-e a folyamatok, hogy igenis elvész a tekintély – most küzdünk ellene –, de a főlülről jövő hatalom helyett inkább szerepeket kellene látni, egyenrangú, de másféle embereket?

– Szóviccel élve: tekintélyszerep is létezik, és azt is lehet vállalni. Egy kisgyerekekkel szemben nekem jobban kell tudnom, hogy neki mi a jó. Ugyanakkor föl kell fedeznem benne, hogy mik az igényei, amiket ő még nem tud kifejezni. Ez olyan helyzetbe hoz engem, hogy ő teljesen függővé válik tőlem. Ez a függés lassan-lassan csökken, és nem ér véget 15 éves korban sem. Sőt, a felnőtté válás, a felnőtté válás tudom, hogy felnőttkorban is van igénye az embernek vezetésre, függőségre, gondoskodásra, és akkor is kell valaki, aki ezt számára nyújtani tudja. Akkor ideális, ha az emberek ezt kölcsönösen tudják gyakorolni. Abban a pillanatban megszűnik a hatalmi probléma, mert ez funkcióvá vált. Ám már azt is nagyon nehéz elérni – például egy szakmai csoportban, ahol nagyjából hasonlóan képzett emberek vannak –, hogy bizonyos vezetői funkciókat alternatív módon gyakoroljunk. Egy 15 vagy 18 éves diák és egy pedagógus között pedig egyáltalán nem cserélhetők fel a szerepek.

A közösségi szerepcserék sem veszélytelenek. Csoportban az ember mindig éretlenebbül reagál, mint egyénileg. A csoportlélektan egyik alaptétele ez. Például egy osztály sokkal éretlenebbül tud együtt ökörködni meg röhögni, mint tagjai külön-külön. Az éretlenséghez az is hozzátartozik a pozitív oldalán, hogy a tekintélyt, a hatalmat egy csoport mindig kicsit torzítottabban észleli általában, mint egyénileg. A viccelődések, a mendemondák, az egyéni észrevételek együtt karikatúrafigurát rajzolnak ki. Tehát a csoportban van egy regressziós készség, benne éretlenebbül működnek az emberek, különösen akkor, ha nem kezelik megfelelően a helyzetet, sok esetben ezt is az intuícóra bízzák. Minden iskolában vannak tanárok, akik tudnak mozgósítani gyerekeket, akik össze tudják őket fogni, akikre hallgatnak, akikről a diákok azt mondják, milyen jó fej. Ez már nagyon magas fokú dicséret. A negatívumokat sokkal árnyaltabban és bőbeszédűbben fejezik ki a gyerekek. Szerintem többet lehetne meríteni a klinikai pszichológiából, mert abban meglehetősen jól kidolgozott képzési rendszerek működnek, hogy miként lehet megtanítani embereket, csoportokat vezetni, akár a vezetőképzésben, akár a pedagógiában.

– *Miért nem fontos a mai iskolában, hogy a gyerekek megtanuljanak együttműködni, együtt dolgozni, együtt gondolkodni? Ha valaki belép az osztályterembe, ott úgy sorakoznak egymás mögött a padok, a székek és a gyerekek, mint egy távolsági buszban: elől áll a sofőr, vagyis a tanár. Szembefordítani a padokat gyakran nem is lehet, hiszen azok le vannak cövekelve.*

– A lovakat is azért meneteltetik sorban, hogy ne csináljanak semmi váratlant. Ha oszolg van, akkor abból már valami baj lehet. Egy közösség tagjai is, ha szép sorban ülnek, akkor jól lehet látni, ha valaki hátrafordul, és valamit nem úgy csinál, ahogy kell. Ha körbeülnek, akkor bárki megszólalhat, és egy egészen más típusú beszélgetés alakul ki, amit sokkal nehezebb kordában vagy célra tartani. Lehet, sőt sokkal hatékonyabbá tudja tenni a tanulást, a feladat megértését és megoldását is – csak az más módszert kíván. Ott nem lehet az asztalra csapni, hogy aztán csönd legyen és figyeljete ide.

Dramai élményeim vannak e témában a szakmai képzésből. A hetvenes évek elején elkezdtünk – akkor pályakezdő voltam – olyan szakmai rendezvényeket szervezni, ahol csoportmódszereket mutattunk be és oktattunk. Összehívtunk kollégákat az ország minden részéből, kb. 100-150 embert. Volt egy olyan csoportforma, ahol mind a 150 ember együtt ült egy nagy teremben, és az volt az instrukció, hogy beszéljessünk bármiről, mindent el lehet mondani. Rém furcsa beszélgetések alakultak ki. Az orvostársadalom egy feudális világ volt akkor is, és tulajdonképpen ma is eléggé az. Ott ültek a nagy tekintélyű emberek, professzorok meg főorvosok, és egyszerűen lettek ugatva. Időnként fölállt egy pályakezdő pszichológus, és azt mondta, hogy amit a tanár úr elmondott, nekem arról az jut eszembe, hogy ... és le volt mosva a tanár úr. Fantasztikus volt látni, egyszerűen lilultak a fejek. Ilyen helyzetben nem működik a tekintély, ugyanis ő egy körben ül, és egy a száz közül, hiába ő az X. tanár. Arra hallgattak, aki úgy tudott szólni, hogy megragadta a figyelmet.

– *Tehát az alkalmasságot pillanatról pillanatra tesztelik.*

– *És nincs biztosítva egy íróasztallal és egy katedrával.*

- *Egyre jobban szenvedek az óráimon attól, hogy hiába próbálom elérni azt, hogy az egyik diák a másik diáknak a szavára figyeljen, és tartsa ugyanolyan fontosnak, mint az enyémet. De hát ha valaki háttal ül, akkor eleve nem jól hallja, amit előtte vagy mögötte mondanak. Hogyan érhető el, hogy egymásra odafigyeljenek?*

- *Vannak szociálpszichológiai kísérletek, hogy melyik az a téri elrendezés, amelyik serkenti a kommunikációt, és melyik az, amelyik gátolja. Ez az iskola jelenleg csak arra való, hogy egy irányba lehessen kommunikálni: tanár a diákok felé és vissza, legfeljebb csillag alakban.*

- *De mondjuk egy félkör, amelynek a fókuszában ott ül a tanár, arra serkentetné a diákokat, hogy a tanárral is és egymással is kommunikáljanak. A tanár tekintélye – hogy most már valami dicsérőt is mondjak, mert én is fontosnak tartom, hogy legyen –, az például arra lenne alkalmas, hogy ne hangzavarba és káoszba fulladjon a beszélgetés, amire nagyon hajlamosak a diákok, hanem arra ügyeljen, hogyha egyvalaki beszél, akkor leállítsa a többit, és aki reagálni óhajt, kapjon szót. Tehát a beszélgetés rendjét fönntartsa.*

- *Bizony ez borzasztó fontos lenne. Egy megszorítással: objektív probléma, hogy csak bizonyos létszám mellett működik ez, kb. 15 főig. Magasabb létszám esetén ellenőrizhetlenebbé válik a helyzet, más típusú folyamatok indulnak be. Sokkal nehezebb a dolgot keretek között tartani, megnehezül az érintkezés akár-hogy is ülnek a diákok. Többfelé kell figyelni, bizonytalanabbá válik minden megszólalás, hamarabb értik félre, nehéz ilyen helyzetben racionálisan működni.*

- *Akkor tehát ne is küszködünk?*

- *De lehet, csak az külön technika. A pszichológiában vannak kiscsoportok a 8-12 fő mondjuk, van középcsoport, ami 20-25 főt jelent, afölött tulajdonképpen lélektani nagycsoportról beszélünk. Ami azt jelenti, hogy primitívebb működési módra állnak át az emberek, nagyobb az egyén veszélyeztetettsége, ha megszólal. Tömegben ez egészen fölfokozódik, hogyha például 100-200-300 fő van együtt. Átélttem egy ilyen helyzetet, félelmetes volt. Tanult kollégák voltak, és úgy működtünk, mint egy elmekörtáni intézet. Közben mindenki konstatálta is ezt, ennek ellenére nem lehetett abbahagyni. Mi, vezetők is bolondok voltunk szinte.*

Az oktatásban, azt hiszem, optimális a 10-15 fő. Sajnos ez nálunk csak a gyógypedagógiában lehetséges, azt mondják, hogy speciális igényű tanulókkal kell ilyen kiscsoportban foglalkozni. Pedig mindenhol ez lenne a normális, az összes pszichológiailag megtámogatott képzés kiscsoportokban zajlik.

- *Mindenesetre azzal, hogy a negyvenhez közelítő létszámok helyett a húszhoz közelítőt tartjuk kívánatosnak, ezzel már rejtve azt is állítjuk, hogy a porosz típusú tekintélyt már nem tartjuk igazán helyesnek, és ehelyett egy másfajta tekintélyt tartanánk jobbnak.*

- *A létszám meghatározza azt, mi módon lehet kommunikálni. Ha egy háromszáz fős előadó tele van, akkor ha az ember mond valami tréfásat, végigszalad a nevetés. Ott az egyénnel képtelenség személyes kontaktusba lépni, ez a helyzet vezérszeretet kíván. Ahhoz már előadóművésznek kell lenni, hogy ezt a gátat valaki áttörje, ahhoz produkciót kell nyújtani, és az más dolog.*

Ahogy én visszaemlékszem, a jó tanárain nem a katedrán ültek soha, hanem sétáltak a padok között, vagy felültek az üres pad tetejére, próbálták informálisá tenni azt, amit mi nagyon is értékeltünk. De ez nem segíti a gyerekek egymás közötti érintkezését, ami ilyen esetben levelezésre és óra alatti dumálásra korlátozódik, tehát nem lehet produktívá tenni. Le is szakad az ember figyelme. Ha én a harmadik sorban ülök vagy a negyedikben, akkor én is elkezdek a szomszédommal dumálni. Körben ülve ezt nem tudom megtenni, akkor legfeljebb zsibbad a fejem, de akkor is oda kell nézmem, és leplezmem kell magam.

A tekintély és a csoportlétszám is valamilyen furcsa módon összefüggenek egymással. Egy nyitottabb kommunikációjú helyzetben a tanítványok számára nagyon hamar kiderül, hogy a tanár tudja-e uralni a helyzetet, kompetens-e abban, amit csinál. Vásárra viszi a bőrét. Az orvosoknál a fehér köpeny sok mindentől megóv. Amikor életemben először elmentem egy remek pszichiátriai osztályra, ahol egy avantgárd kezdeményezés folyt, furcsa élményben volt részem. Ez egy 40–60-as létszámú osztály volt, ahol mindennap összeültek az orvosok és a betegek egy teremben. Engem is beültettek, és soha nem felejttem el, milyen érzés volt az, amikor az egyik beteg hátrafordult, megnézett és azt mondta: „Maga egy új arc! Új beteg, vagy valami más okból van itt?” Akkor elmondtam, hogy állást keresni jöttem ide. Egy másik beteg erre megkért, hogy akkor lennék szíves néhány szót mondani magamról. Ez nem fordulhat elő egy hagyományos kórházban, én ott ülök fehér köpenyben, ő meg csíkos pizsamában. Lehetetlen, hogy a beteg ilyeneket kérdezzen, legfeljebb csak akkor, ha kritikátlan állapotban van, de arra gyógyszert kap. Később jót szórakoztunk, mert jöttek vendég kollégák, azokat is beültették, és tőlük is megkérdezték sok mindent, például, hogy milyen a házassága. Ez kritikátlanság, de nyíltabb volt a kommunikáció, és nagyon érzékenyen tesztelték a betegek azt, hogyan reagál erre az ember, nyökögni, izzadni kezd, vagy tekintélyelvű módon kitér, és azt mondja, hogy ilyen kérdésekre nem válaszolok, vagy pedig ezt úgy mondja el, hogy ne haragudjon, én nem szeretnék ennyi ember előtt erről beszélni. Ezt elfogadták. Rögtön megmérte az a kompetencia, hogyan viselkedik az orvos egy kvázi szimmetrikus helyzetben. Ez nagyon érzékenyen érintette az embereket, akik soha nem tanulták, hogy törékenyek vagy bizonytalanok a tekintélyüket vagy a kompetenciájukat illetően. Külön feladat, amíg az ember ilyen helyzetben is megtanulja biztonságban érezni magát, és nem veszíti el a tekintélyét.

- Az a kérdés, hogy a tekintély min alapszik. Ha a fehér köpenyből fakad, akkor könnyen lelepleződik, mert nem őszinte. Ha pedig belülről, a léteből, a személyiségéből fakad, azt aligha lehet elveszíteni.

- Igen, de azért meg kell tanulni bánni vele.

- Ezen a ponton szívesen visszakanyarodnék arra a témára, amiről már szó volt a beszélgetés kezdetén: a tegeződés-magázódás a tanárok és diákok között. Hamis-e ez? Én magázom a diákokat, és többnyire így érvelek: azért magázom önt, mert ön sem tegezhet engem. Ha azonban a viszony alapvetően aszimmetrikus, ebben az esetben ez egy álságos magázódás, látszategyenlőséget jelent. Az a tanár, aki ragaszkodik a maga tekintélyéhez, hibásan járna el, hogyha magázná a diákok. A „letegezés” ebben az esetben nem személyességet jelent, hanem éppen olyan, mint

amikor a rendőr letegezi azt, akit éppen elkap, hogy „na gyere ide”. Ami megalázó, lealacsonyító is, de úgy látszik, ez az adekvát forma...

– Ez kelet-európai probléma, egyszerűen nyelvi okokból. Németeknél is van ilyen lehetőség, de angolszász nyelvterületen nincs, ami nagyon egyszerűsíti a dolgot. És kelet-európai kérdés azért is, mert nálunk a tegezés mindig valamilyen föl-le viszonyt jelent, vagy ha kölcsönös, akkor szimmetrikusságot. Mindenesetre úgy érzem, hogy nagyon sok esetben indokolatlan magázni valakit, aki még nem érett a magázásra, aki nem igényli. Ezt igazán ott lehet érzékelni, amikor valaki, aki a felnőtteknek eddig *csókolomot* köszönt, olyan helyzetbe kerül, hogy ez már nem megy. Kimarad egy kis idő, nem találkoznak egy-két évig, és akkor elkezd mormogni. Nekem az segített, hogy az urambátyámos világból visszamaradt a „tiszteletem”. Ezzel át lehet hidalni, hogy se nem tegezem, se nem magázom. Azt lehetett mondani, hogy: „Tiszteletem Lajos bátyám, hogy vagy, hogy szolgál a kedves egészséged”. Így át lehet ezt hidalni, nem kell színt vallani. De azért látom, hogy a lányoknak nagyon nehéz átváltaniuk arra, hogy jó napot köszönjenek, mert ebben a férfi-nő viszonyban az elvállalása is benne van. Hogyha engem magáznak és én jó napotozok, akkor én tulajdonképpen „teljes értékű férfiként”, érdeklődőként jelenek meg. Ez csak bizonyos fejlődés után lehetséges. A *csókolom*-ban is benne van, hogy én nem vállalom, hogy nő vagyok. Jártam úgy, hogy jött ide egy ifjú páciens, gyönyörű 18-20 éves leány volt, mondtam neki először zavaromban, hogy *csókolom*. Ő is azt mondta, hogy *csókolom*. Ott álltunk és elneveltük magunkat. Azóta nagyon óvatos vagyok, mindenkinek jó napot köszönök, akár fiú, akár lány. Abból nem lehet baj.

– *Eddig főleg arról volt szó, hogy ezeket a problémákat intuitív módon kezeli, aki tudja kezelni. Lát-e valamilyen esélyt, egyáltalán szükség van-e arra, hogy ennek valamiféle módszertanát egyetemen, főiskolán megtanulják tanárok? Segít-e ez?*

– Én ezt támogatom, nemcsak öns érdekéből, mert ilyen képzésekkel foglalkozunk, hanem ez tényleg olyan terület, amire más helyeken egy csomó módszert már kidolgoztak. Minden különösebb átalakítás nélkül alkalmazható a pedagógusképzésben is, voltak erre törekvések. Egy továbbképzési tervünket el is fogadták. Ennek az volt a lényege, hogy első lépésként olyan pedagógusokat kell csoportmódszerekben képezni, akik maguk is pedagógusokat fognak képezni. Tényleg az volt a tapasztalatunk, hogy az újdonság erjével hatottak ezek a módszerek. Nagyon megmozgatták az embereket, sok személyes élmény kapott hangot, amit egyébként valószínűleg nincs mód megbeszélni. Régebben is kísérleteztünk azzal – 10-15 évvel ezelőtt –, hogy pedagógusok számára pedagógiai megbeszélő csoportot indítsunk. Iszonyú sok személyes probléma van a hallgatókkal, aminek megoldására nincs semmilyen támasz, legfeljebb otthon elpanaszolja, ha van, kinek. Tanterületben nem lehet, mert az nem „semleges terep”, másutt meg hol? Holott természetes, hogy akik hivatásszerűen emberekkel foglalkoznak – akár pedagógus, akár nevelő, akár nevelőotthoni nevelő, börtönőr, lelkész vagy orvos –, azok számára szükség lehet arra, hogy legyen rendszeresen olyan megbeszélési lehetőség, ahol az ezzel kapcsolatos gondok elmondhatók. Ennek semleges terepnek kell lennie, tehát nem folyhat össze a munkahellyel, ahol az embert a problémái minősítik is. Holott

az a természetes, hogy vannak ilyenek. Éppen az gyanús, hogy van olyan pedagógus, akinek nincsenek gondjai a diákjaival.

– *Könyv nem segít ebben?*

– Csak annyiban, hogy fölkelte egy igényt. Egy csoportképzés viszont azt jelenti, hogy aki ezt végigcsinálja, az jártas lesz abban, hogy miként kell emberek csoportjával valamit tenni – akár pedagógiai céllal, akár személyiségfejlesztés céljával, akár munkafeladat megoldására. Intenzív személyes élmény nélkül egy sor készség nem alakul ki. Nagyon egyszerű dolog például, hogy milyen hangerővel beszél az ember. Onnan lehet az első pillanatban észrevenni egy embert, hogy van-e jártassága csoportban, hogy egy nagyobb létszámú csoportban tud-e viszonylag személyes, intim dolgról úgy beszélni, hogy azt mindenki hallja. Roppant érdekes. Ha vannak ott hűszán, akkor egész más hangerővel kell megszólalni, mint hogyha itt hárman–négyen ülünk. Hogy az ne legyen disszonáns, ne legyen se több, se kevesebb hangerőben, és hogy megmaradjon a személyes hangsúlya és a színezete. Akik ebben képzettek, azok képesek száz emberrel is úgy leülni és beszélgetni, hogy az személyes hangvételű marad. Aki nem, az elkezd szónokolni. Ez egyszerűen technikai kérdés, ezt meg lehet tanulni. És nagyon sok apró dolog van, amittől egyszerűen hatékonyabban lehet egy csoportban működni. Ahol ezen pénz múlik, ott sokat költenek arra, hogy a középvezetőket meg a személyzeti vezetőket erre kiképezzék. Ez óriási üzlet is. Tulajdonképpen nem is tudom, hogy a tanárképzésből miért marad ki, hiszen annyira egyértelmű, hogy szükség van rá.

Az interjút *Botfi Mária* készítette

A Tárogató Kiadó megjelenteti

Bakonyi Anna

Irányzatok, alternativitás az óvodai nevelés területén

című művét.

A könyv megrendelhető:

Tárogató Kiadó – Tóth Zoltán, 1012 Budapest

Tárogató u. 10. Tel/Fax: 136-7675